

ULUSLARARASI HUKUKTA AYRILMA HAKKI ANLAMINDA SELF-DETERMINASYON İLKESİ VE KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

Ali DAYIOĞLU*

ÖZET

Mevcut bir devletten ayrılma hakkı anlamını da içeren self-determinasyon ilkesi, bu anlamıyla uluslararası hukukun en tartışmalı ilkelerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Konunun Asya ve Afrika'daki birçok devletin yanı sıra başta Avrupa'dakiler olmak üzere bazı gelişmiş devletlerin de gündeminde yer alması meseleyi daha önemli bir hale getirmekte, uluslararası sistemin geleceğine ilişkin soru işaretleri yaratmaktadır.

Konu, Kıbrıs bakımından da önemlidir. Bilindiği üzere, Kıbrıs'ta yaşanan toplumlararası çatışmaların ve Yunanistan kaynaklı darbenin ardından Türkiye, garantörlük hakkını kullanarak 1974'te adaya askerî müdahalede bulunmuş, böylece ada ikiye bölünmüştür. Bölünmenin ardından Kıbrıslı Rumların kontrolü altındaki Kıbrıs Cumhuriyeti, uluslararası alanda tanınmış yönetim olarak kabul edilmiştir. Kıbrıslı Türkler ise 1983'te, bugüne kadar Türkiye dışında başka herhangi bir devlet tarafından tanınmamış olan ve uluslararası hukuk açısından yasa dışı sayılan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) ilan etmişlerdir.

Bu noktadan hareketle makalede önce ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon ilkesinin kullanılmasının koşulları tartışılacak, ardından da KKTC'nin niye tanınmadığı sorusu uluslararası hukuk ve uluslararası aktörler temelinde cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Bu yapılırken, bağımsız devlet statüsüne kavuşan Kosova örneği de mercek altına alınacak, KKTC ile olan farklılıkları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler; Uluslararası Hukuk; Self-determinasyon; Ayrılma Hakkı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti; Kosova, Uluslararası Adalet Divanı; Uluslararası Aktörler.

ABSTRACT

THE PRINCIPLE OF SELF-DETERMINATION REGARDING THE RIGHT TO SECEDE: THE CASE OF TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS

The principle of self-determination, including the right to secede from an existing state, is one of the

* Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü (ali.dayioglu@neu.edu.tr)
YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. X, No. 1, (Nisan 2017)

most controversial principles of international law. The issue is on the agenda of Asian and African countries as well as some developed countries, particularly in Europe, which makes it even more important and creates questions about the future of the international system.

This issue is also important for Cyprus. As a matter of fact, after the inter-communal conflict and the Greek-sponsored coup d'état, Turkey used its right of guarantor and made a military intervention in Cyprus in 1974, thus dividing the island into two. After the division, the Republic of Cyprus, under the control of Greek-Cypriots became the only internationally recognised government of the island. In 1983, Turkish Cypriots proclaimed the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), which remains to this day unrecognised by any country other than Turkey. The declaration of TRNC is considered illegal in international law.

After discussing the conditions for the use of self-determination principle in the context of the right to secede, the reason why TRNC is not recognized will be examined on the basis of international law and international actors.. In this context, Kosovo, which has achieved independent state status, will also be examined and its differences from the TRNC case will be discussed.

Keywords: *United Nations; International Law; Self-determination; Right to Secession; Turkish Republic of Northern Cyprus; Kosovo; International Court of Justice; International Actors.*

Giriş

Yarım asırdan fazla bir süredir devam etmekte olan Kıbrıs sorununun çözümü için 1968'den bu yana ilgili taraflar arasında çeşitli düzeylerde görüşmeler yapılmışsa da, Mart 2017 itibarıyla bunlardan bir sonuç elde edilememiş, sorunun ana aktörleri temel sorunlara çözüm bulmak bir yana müzakerelerde izlenecek yöntem konusunda dahi uzlaşma içerisinde olmamışlardır. Buna göre, Kıbrıs Rum tarafı ve Yunanistan, iki toplumun dışarıdan müdahale ve takvim baskısı olmadan Birleşmiş Milletler (BM) parametreleri ve Avrupa Birliği (AB) müktesebatı temelinde görüşülerek soruna çözüm bulunması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Buna karşılık Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye, BM çerçevesinde bir çözüm bulunması, AB'nin meseleye müdahil olmaması, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslı Türkler ile Rumların katılacakları dörtlü veya bu taraflara ilaveten diğer garantör devlet Birleşik Krallık'ın yer alacağı beşli konferansın düzenlenmesi ve görüşmelerin belli bir takvim çerçevesinde yürütülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Her ne kadar Kıbrıs'ta 15 Mayıs 2015'te yeniden başlayan toplumlararası görüşmeler çerçevesinde Ocak 2017'de Cenevre'de garantör devletlerin ve "Özel Gözlemci" sıfatıyla AB'nin katılımıyla düzenlenen Uluslararası Kıbrıs Konferansı'nda tarafların yöntem ve tezleri konusunda bir uzlaşma sağlanmaya çalışılmışsa da, Cenevre Zirvesi'nden de herhangi bir sonuç elde edilememiştir.

İzlenecek yöntem konusundaki farklılıklara ve mevcut birçok soruna rağmen tarafların, federasyon modelini temel alarak Kıbrıs sorununa çözüm bulmaya çalıştıkları veya uluslararası toplumun baskısıyla buna mecbur bırakıldıkları görülmektedir.¹ Bununla birlikte, Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak ne zaman Kıbrıs Türk tarafı ile Türkiye'yi suçlayıcı kararlar alınıp raporlar yayınlansa veya toplumlararası görüşmeler tıkanrsa Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) ve Türkiye'deki sağ çizgideki resmî ve gayri resmî çevrelerin KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak tanınmasını ve konfederasyon tezi temelinde toplumlararası görüşmelerin sürdürülmesini dile getirdikleri görülmektedir.² Bunun da ötesinde, Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye'ye ilhakının sağlanmasını bir diğer alternatif seçenek olarak sunmaktadırlar. Örneğin, AB Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış Mart 2012'de yaptığı açıklamada, *"Kıbrıs'ta çözüm için her opsiyon masada. Çözüm, iki liderin uzlaşması ve toplumlarına kabul ettirdikleri bir birleşme formülü ile olabileceği gibi, iki liderin uzlaşarak ayrılıp 2 ayrı devlet şeklinde ya da KKTC'nin Türkiye'ye bağlanması da mümkün olabilir"* demiştir.³ Gelen tepkiler üzerine yeni bir açıklama yapan Bağış, *"Kıbrıs sorunu konusunda ilhak ve entegrasyon düşüncesini Rumların uzlaşmazlığına karşı bir opsiyon olarak sundum... Rumlar Enosis konusunu bir opsiyon olarak bizim karşımıza çıkarıyorlarsa, biz de bunu bir alternatif olarak düşünebiliriz"* diyerek ilhak seçeneğini bir kez daha dile getirmiştir.⁴ Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da Mart 2013'te yaptığı açıklamada, Kıbrıs için 1950'lerde düzenlenen mitinglerde atılan "Ya Taksim, Ya Ölüm" sloganını anımsatmış ve "2013'te ya taksim, ya çözüm" olacağını söylemiştir.⁵

Aynı çevreler, Kosova'nın tanınması gibi uluslararası konjonktürün KKTC için yeni olanaklar sunduğunun düşünüldüğü dönemlerde de KKTC'nin tanıtılması gerektiğini dile getirmişlerdir.⁶ Örneğin, Cumhurbaşkanı Rauf R. Denктаş 23 Şubat

¹ Aşağıda ayrıntısıyla değinileceği üzere, Mart 2017 itibarıyla başta BM olmak üzere hemen tüm uluslararası aktörler Kıbrıs'taki nihai çözümün temel parametresi olarak federasyon modelini ortaya koymaktadırlar.

² Konfederasyon tezinin öne sürülmesinin gerisinde iki temel neden olduğu söylenebilir: 1) Konfederasyon, iki ayrı devletin bir antlaşmayla bir birlik oluşturmaları anlamı taşıdığından bu tezin kabul edilmesiyle KKTC'nin bağımsızlığının ve Rumlarla eşitliğinin kabul edilmiş olunacağını düşünülmesi; 2) İlke olarak, konfederasyonu oluşturan birimlerin ayrılma hakkına sahip olmaları.

³ Eylem Eraydın, "Türkiye'ye Bağlanabilir", http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/135123/PageNam/Ic_Haberler, 17.08.2015.

⁴ Bağış: "Enosis'e Karşı İlhak", *Yenidüzen*, 8 Mart 2012.

⁵ "Davutoğlu: 2013'te Ya Taksim Ya Çözüm", *Yenidüzen*, 29 Mart 2013; "Zamanı Geldi", *Kıbrıs*, 29 Mart 2013. Diğer taraftan, Güney Kıbrıs'ta Enosis'i, yani Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi gerektiğini savunan kesimlerin var olduğunu da hatırlatmak gerekir. Bunun son ve çarpıcı örneği Şubat 2017'de yaşanmıştır. Bu tarihte Rum Temsilciler Meclisi, 1950'de yapılan Enosis referandumunun okullarda anılması yönünde karar üretmiştir.

⁶ Toplumlararası görüşmelerin ivme kazanıp federasyon modeli temelinde çözüm olasılığının arttığı dönemlerde özellikle radikal sağ çevrelerin böyle bir modelin hayata geçmesini önleyebilmek amacıyla KKTC'nin tanıtılması ya da Türkiye'ye ilhakının sağlanması gerektiğini dile getirdiklerini de hatırlatmak gerekir.

2008’de yaptığı açıklamada, Kosova’nın 17 Şubat 2008’de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından KKTC’nin de benzer bir talepte bulunması için uluslararası ortamın uygun olduğunu belirtmiştir.⁷

Türkiye’deki resmî çevrelerden gelen ilhakla ilgili açıklamaların Kıbrıs Rum tarafını görüşme masasına çekmek ve Kıbrıs sorununun çözümü konusunda Rum tarafına baskı uygulamak amacıyla yapıldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Türkiye’de ve Kıbrıs’ta kayda değer bir kesimin uluslararası alanda tanınmış KKTC fikrini desteklediği ve adada konfederasyon temelinde bir çözüm bulunmasını savunduğu bilinmektedir.⁸ Federal bir çözümü savunan kesimlerin de bu konuda başarıya ulaşamaması halinde bağımsız KKTC seçeneğini gündeme getirdikleri görülmektedir. Buna örnek olarak Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı’nın 24 Şubat 2017’de yaptığı açıklamayı göstermek mümkündür. Akıncı, Şubat 2017’de Rum Temsilciler Meclisi’nin 1950’de yapılan Enosis referandumunun okullarda anılması yönünde karar almasıyla toplumlararası görüşmelerin sekteye uğramasının

⁷ “Denктаş: Tanınma İstemenin Tam Zamanı”, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/8295341.asp>, 19.09.2015. Başta Denктаş olmak üzere KKTC’nin tanınması gerektiğini savunan kesimlerin Rusya Devlet Başkanı Viladimir Putin’in Kosova ve KKTC arasında paralellik kurduğu açıklamasını dikkatle takip ettiklerini hatırlatmak gerekir. Putin 14 Şubat 2008’de yaptığı açıklamada, “...Kuzey Kıbrıs aslında 40 yıldır bağımsız. Niye tanıımıyorsunuz? Avrupalılar, çifte standart uygulamaktan utanmıyor musunuz?” şeklinde konuşmuştur (“Putin KKTC’yi Savundu”, *Kıbrıs*, 15 Şubat 2008). Rusya Başbakan Birinci Yardımcısı Sergey Ivanov da 10 Şubat 2008’de yaptığı açıklamada, Kosova’nın bağımsızlığının tanınmasının gelecekte KKTC’nin de tanınmasını zorunlu kılacağını söylemiştir (<http://www.avintarihi.com/turkce/date/2008-02-01>, 20.09.2015). Kosova’nın bağımsızlığının ardından Güney Osetya ve Abhazya’nın bağımsızlık kararlarının Rusya tarafından Ağustos 2008’de tanınması, Filistin’in “gözlemci kuruluş” olan BM’deki statüsünün 29 Kasım 2012’de “üye olmayan gözlemci devlet” statüsüne yükseltilmesi, Kırım Özerk Cumhuriyeti Meclisi’nin 16 Mart 2014’te Rusya’ya katılım kararından sonra Rusya’nın Kırım’ı ilhak ettiğini açıklaması, Donetsk ve Lugansk bölgelerinin Ukrayna’dan bağımsızlıklarını ilan etmeleri, KKTC ve Türkiye’deki sağ çizgideki resmî ve gayri resmî çevreler bakımından dikkat çekici diğer gelişmeler olmuşlardır.

⁸ Sağ çizgideki politikacı ve partiler genelde KKTC’nin tanınmasını talep etmekle birlikte, sağın pragmatik geleneğine uygun olarak değişen şartlara göre bunun mümkün olmayacağını dair açıklamalarda da bulunmuşlardır. Örneğin, KKTC’nin “ilelebet yaşayacağını ve yaşatılacağını” savunan sağ çizgideki Ulusal Birlik Partisi’nin (UBP) Dışişleri Bakanı Hüseyin Özgürün toplumlararası görüşmelere ilişkin olarak 27 Ekim 2011’de yaptığı açıklamada, “Görüşmelerden kim kaçarsa kaçsın KKTC tanınacak diye bir şey yoktur” demiştir (“Tanınmaz”, *Yenidüzen*, 28 Ekim 2011). Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu döneminde Cumhurbaşkanlığı tarafından 3 Aralık 2013’te yapılan açıklamada ise şöyle denilmiştir: “Kıbrıs Rum tarafı, aynı zamanda, Kıbrıs Türk tarafının iki bağımsız egemen devlet ettiğini iddia etmektedir. Bu iddia tamamen asılsızdır. Kıbrıs Türk tarafı, ortak açıklama taslaklarında da yer aldığı şekilde, ilgili Güvenlik Konseyi kararlarının tanımlandığı üzere siyasi eşitliğe sahip iki toplumlu, iki kesimli federasyon zemininde bir çözüme bağlı olduğunu açıkça belirtmektedir...” (“İki Bağımsız Devlet İddiamız Yok”, *Kıbrıs*, 4 Aralık 2013). Kıbrıs sorunu konusunda ‘muhafazakâr’ bir çizgi izlediğini söyleyebileceğimiz Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) Genel Başkan Yardımcısı Emekli Büyükelçi Faruk Loğoğlu gibi kimi politikacılar da KKTC’nin tanınmasının mümkün olmadığını dile getirmişlerdir. Loğoğlu, Haziran 2012’de verdiği bir mülakatta şöyle demiştir: “KKTC’nin tanınması mümkün değil. Bana göre değil. Bugün de değil, dün de değil. ... Şu an için ... müzakere sürecinden başka bir çıkış yolu yok...” Mete Tümerkan, “KKTC’nin Tanınması Mümkün Değil”, *Havadis*, 21 Haziran 2012.

ardından şunları söylemiştir: “[KKTC Türkiye’ye ilhak] olmaz. Burada KKTC vardır, çözüm olursa eşitlik, özgürlük ve güvenlik içinde Kıbrıs Türk kurucu devleti haline dönüşür, federal çatı altında yolumuza devam ederiz. Hayır olmuyorsa, iki ayrı bölgede, iki ayrı devlet kökleşecek, yoluna devam edecek...”⁹

Bunları aktardıktan sonra makalede, Mart 2017 itibarıyla KKTC’nin bağımsız bir devlet olarak tanınmasının ve Kıbrıs’ta konfederasyon modelinin uygulanmasının mümkün olup olamayacağını uluslararası hukuk ve uluslararası aktörler açısından tartışmak yerinde olacaktır.

Uluslararası Hukukta Self-determinasyon İlkesi ve “Ayrılma Hakkı” Anlamında Bu İlkenin Kullanılmasının Koşulları

Self-determinasyon ilkesi üç temel hakkı içermektedir.¹⁰ Bunlardan birincisi, herhangi bir dış baskı olmadan ülke içerisinde siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel sistemini seçebilme,¹¹ ikincisi, sömürgelerin bağımsızlık,¹² üçüncüsü de mevcut bir bağımsız devletten ayrılma hakkıdır. Konumuzla esas ilgili olan, ayrılma hakkı anlamında self-determinasyondur.

Eski sömürgeler bağımsızlıklarını elde ettikten sonra, bağımsızlık hakkının bu ülkeler içerisinde yer alan ve sömürgecilik döneminden miras olarak devralınan azınlık grupları tarafından da kullanılıp kullanılamayacağı BM bünyesinde ciddi bir tartışma başlatmıştır. Konuyu gündemine alan BM Genel Kurulu, 14.12.1960 tarih ve 1514 (XV) sayılı kararıyla kabul ettiği “Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirge” ile konuyla ilgili ilkeleri saptamaya çalışmıştır. Bu çerçevede Genel Kurul, yalnızca halkların self-determinasyon hakkı olduğunu, bu halkın bir mekânın tüm halkını oluşturduğunu,

⁹ “Hayır! KKTC Türkiye’ye İlhak Olmaz”, <http://www.kibrisgazetesi.com/kibris/hayir-kkct-turkiye-ihhak-ol-maz/13312>, 25.02.2017.

¹⁰ Self-determinasyon ilkesinin anlamları anlatılırken özellikle şu kaynaktan yararlanılmıştır: Baskın Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, 4. B., Ankara, İmaj Yayınevi, 2001, s. 108-117.

¹¹ Pratikte demokrasi anlamına gelen self-determinasyon ilkesinin bu anlamdaki ilk ünlü örneği 1789 Fransız Devrimi’dir.

¹² Bağımsızlık hakkı anlamında tüm halklar için öngörülen bir uluslararası hukuk ilkesi olarak self-determinasyon açıkça ilk kez BM Antlaşması’nın 1/2 ve 55. maddelerinde yer almıştır. Bunların dışında, “Özerk Olmayan Ülkelere İlişkin Bildirge” başlıklı XI. bölümde düzenlenen 73. madde ile “Uluslararası Vesayet Rejimi” başlıklı XII. bölümdeki 76. madde de self-determinasyon ilkesinden kaynaklanmıştır. Bu düzenlemelerin de etkisiyle 1950’li yıllardan itibaren self-determinasyon ilkesi sömürgelerin bağımsızlaşması olarak anlaşılırken, eski sömürgeler de bu terimi dışta bağımsızlık, içte de çoğunluk yönetimi anlamında kullanmaya başlamışlardır. Oran, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, s. 111.

söz konusu halkın self-determinasyon hakkını bağımsızlığa ulaşarak kullanabileceğini, ondan sonraki ayrılma taleplerinin self-determinasyon hakkına girmediklerini belirtmiştir.¹³ Dolayısıyla, self-determinasyon hakkı sömürge halklarıyla ilgili bir hak olup, bu halklar içerisindeki azınlıklar yeni oluşan devletlerin toprak bütünlüklerini ortadan kaldıracak şekilde ayrılma hakkına sahip değildirler.¹⁴ Zaten kararın 6. paragrafında, “*Bir ülkenin ulusal birliğine ve teritoryal bütünlüğüne kısmen ya da tamamen karşı çıkmaya yönelik hiçbir hareket, BM Antlaşması’nın amaç ve ilkeleriyle bağdaşmaz*” denilmektedir. Bu düşüncenin gerisinde, azınlık gruplarına da bu hakkın verilmesi halinde ortaya belki de binleri bulabilecek yeni devletlerin çıkabileceği, domino kuralı etkisiyle söz konusu gelişmenin en homojen gruba ulaşana kadar devam edebileceği, bunun da uluslararası ilişkilerde ciddi bir kargaşaya neden olabileceği endişesi yatmaktadır.¹⁵ Ayrılmayı isteyen grupların yalnızca kendilerinkini değil, ayrıldıkları birimlerdeki kaderlerini belirleyecek olmaları, üzerinde hassasiyetle durulan bir başka husustur. Böylece, “ülkelerin toprak bütünlüğü” ve “ulusal birlik” ilkeleri, uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkilerdeki ana prensipler olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla, buraya kadar aktarılanlardan çıkan sonuç, toprak bütünlüğü ilkesinin sömürgecilikten kurtulmayı değil, ayrılmayı yasakladığıdır.¹⁶

Bununla birlikte, self-determinasyon ilkesinin mevcut bir bağımsız devletten ayrılma hakkı anlamında yorumlanabileceğine ilişkin iki önemli istisna söz konusudur. Bunlardan birincisi, BM Genel Kurulu’nun 15.12.1960 tarih ve 1541 (XV) sayılı kararıyla gündeme gelmiştir.¹⁷ Self-determinasyon ilkesinin azınlıklar tarafından kullanılıp kullanılmayacağı tartışmaları neticesinde alınan “BM Şartı”-nın 73(e) Maddesine Göre Bilgi Sunma Yükümlülüğünün Olup Olmadığı Konusunda Üye Ülkelere Yol Göstermesi Gereken İlkeler” başlıklı karara ek IV. ilkede geçen “... bilgi aktarımı, kendisini yöneten ülkeden coğrafi olarak ayrı ve etnik ve/veya kültürel bakımdan farklı topraklar için zorunlu niteliktedir” düzenlemesinden

¹³ “Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples”, <http://www.un.org/en/dec-colonization/declaration.shtml>, 19.09.2016.

¹⁴ Christian Tomuschat, “Secession and Self-determination”, Marcelo G. Kohen (ed.), *Secession: International Law Perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2006, s. 37.

¹⁵ Baskın Oran, “Self Determinasyon-Self Government”, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C. I, (1919-1980), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 594. Basında çıkan çeşitli haberlerde, dünyada yaşam ve kimlik mücadelesi veren yaklaşık 5.000 etnik azınlık grubu bulunduğu belirtilmektedir. Örneğin bkz. “Ezilen Halklar”, *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 1995.

¹⁶ Karen Krop, *Diversity and Self-Determination in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, s. 75.

¹⁷ “Principles Which Should Guide Members in Determining Whether or not an Obligation Exists to Transmit the Information Called for Under 73e of the Charter”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0153/15/IMG/NR015315.pdf?OpenElement>, 19.09.2016.

hareketle, ayrılmayı talep eden toprak parçasının ayrılmak istenilen ülkeden coğrafi bakımdan kopuk olması ve bu ikisinin etnik, kültürel vs. bakımlardan ciddi farklılıklar taşıması halinde ayrılma hakkının kullanılabileceği yorumu yapılmıştır. Görüldüğü gibi burada “Tuzlu Su Sömürgeciliği” teorisi benimsenmiş olup¹⁸ coğrafya ile etnik, kültürel vs. faktörler birlikte belirtilmiş, böylece ülkeden coğrafi olarak kopuk olmayan ve sömürge durumunda bulunmayan topraklardaki self-determinasyon taleplerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bundan dolayı, nedenleri aşağıda etraflıca tartışılacak olan Kosova gibi istisnai durumlar hariç, uluslararası toplum bu nitelikleri taşımayan ayrılma taleplerini kabul etme eğiliminde olmamıştır. Örneğin, Nijerya’da İbo halkının yaşadığı bölge ile Nijerya arasında bir teritoryal kopukluk olmamasından dolayı söz konusu halkın 1967’de ilan ettiği Biafra devleti tanınmazken, dilsel ve sosyal farklılıkların yanı sıra Hindistan topraklarıyla Batı Pakistan’dan ayrılan Doğu Pakistan’ın “Bangladeş” adıyla bağımsızlığı kabul görmüştür.¹⁹

İkinci istisnayı, BM Genel Kurulu’nun 24 Ekim 1970 tarih ve 2625 (XXV) sayılı “BM Antlaşması’na Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi”²⁰ ile İnsan Hakları Dünya Konferansı’nda kabul edilen 25 Haziran 1993 tarih ve A/CONF. 157/24 sayılı Viyana Bildirisi ve Eylem Programı’nda²¹ yer alan düzenlemeler oluşturmaktadır. BM Antlaşması’na Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi’nin “Eşit Haklar İlkesi ve Halkların Self-determinasyonu” bölümü altında şöyle denilmektedir:

“Aşağıdaki paragrafların hiçbirisi, self-determinasyon ilkesine uyan ve ülkesinde yaşayan tüm halkı soy, inanç ve renk ayrımı yapmadan temsil eden bir yönetime sahip olan egemen ve bağımsız devletlerin teritoryal bütünlüğünü ve siyasal birliğini kısmen ya da tamamen ortadan kaldıracak ya da tehlikeye sokmaya izin verecek ya da buna teşvik edecek biçimde yorumlanamaz.”

¹⁸ Patrick Thornberry, *International Law and the Rights of Minorities*, Oxford, Clarendon Press, 1994, s. 16-18; Patrick Thornberry, “Self-determination, Minorities, Human Rights: A Review of International Instruments”, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. XXXVIII, No. 4, (1989), s. 873-875.

¹⁹ Biafra ve Bangladeş örnekleriyle ilgili olarak bkz. Aleksandar Pavković and Peter Radan, *Creating New States: Theory and Practice of Secession*, UK, Ashgate, 2007, s. 95-108.

²⁰ “Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations”, <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>, 19.09.2016.

²¹ Vienna Declaration, World Conference on Human Rights, Vienna, 14-25 June 1993, U.N. Doc. A/CONF.157/24 (Part I) at 20 (1993), <https://www1.umn.edu/humanrts/instrree/l1viedec.html>, 19.09.2016.

Vienna Bildirgesi ve Eylem Programı'nın birinci bölümünün 2. paragrafında da self-determinasyon ilkesinin nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin olarak benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir:

BM Antlaşması'na Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi uyarınca, eşit haklar ve halkların self determinasyonu ilkelerine uygun hareket eden ve sonuç olarak o toprakta yaşayan tüm halkı herhangi bir fark gözetmeksizin temsil eden bir hükümete sahip bulunan egemen ve bağımsız devletlerin teritoryal bütünlüğünü ya da siyasal birliğini tam olarak veya kısmen ortadan kaldıracabilecek veya tehlikeye sokabilecek herhangi bir eyleme izin veya teşvik sağlamak biçiminde yorumlanamaz.”

Görüldüğü gibi, söz konusu düzenlemelerde, hiçbir ayrım yapmadan toplumun tümünü temsil eden bir hükümete sahip devletlerde ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon ilkesinden yararlanılamayacağı belirtilmiştir. Tersine (*a contrario*) bir yorumla, toplumun tümünün temsil edilmediği devletlerde, ayrımcılığa uğrayan ve hakları sistematik şekilde ihlâl edilen kesimlerin ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon ilkesini kullanabilecekleri ifade edilmektedir.²²

BM Genel Kurul kararları ile Vienna Bildirisi ve Eylem Programı'ndan hareketle, bu belgelerde belirtilen koşulların bir araya gelmesi halinde ayrılma hakkının genel olarak kabul gördüğü veya en azından fazla itirazla karşılaşmadığı belirtilmektedir. Bunun anlamı, ayrılma hakkının kabul edilebilmesi için gerekli olduğu yukarıda belirtilen koşulların genel kabul görmeye, dolayısıyla yapılageliş (örf-adet) kuralı niteliği kazanmaya başladıklarıdır. Bu önemlidir, çünkü, bilindiği üzere BM Genel Kurul kararları ile İnsan Hakları Dünya Konferansı gibi konferanslarda kabul edilen bildiregelerin hukuki bağlayıcılıkları yoktur. Yalnızca BM Güvenlik Konseyi kararları hukuksal açıdan bağlayıcıdır. BM Genel Kurul kararları ile uluslararası hukuk konferanslarında kabul edilen bildiregelerin hukuki sonuç doğurmaları, yapılageliş niteliği kazanmaları halinde söz konusu olabilmektedir. Buna karşılık, ayrılma hakkının kullanılmasının ölçütleri arasında sayılan demokratik temsiliyet meselesinin tartışmalı bir ölçüt olup, uygulanan uluslararası hukuk tarafından teyit edilmediğine dikkat çekilmektedir.²³ Ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon ilkesinin yalnızca eski sömürgelerle sınırlı kalmayıp, İspanya, Birleşik Krallık, Belçika, Fransa vs. gibi Avrupa ülkelerini de

²² Frederic L. Kirgis, “Degrees of Self-Determination in the United Nations Era”, *American Journal of International Law*, Vol. LXXXVIII, No. 2, (1994), s. 306; Pavkocić and Radan, *Creating New States...* s. 126. Konuyla ilgili tartışmalar için bkz. Krop, *Diversity and Self-Determination...*, s. 76-83.

²³ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, C. II, 5., B., Ankara, Turhan Kitabevi, 1998, s. 11.

etkileme kapasitesine sahip olması konuyu daha tartışmalı ve çetrefilli hale getirmektedir.²⁴

Yukarıda anlatılanlar ışığında, devletlerin toprak bütünlüklerinin korunması ile halkların ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon ilkesinden yararlanmaları arasındaki ikilemin, 1990'ların başına kadar, sömürge olmayan devletler için toprak bütünlüğü ve sınırların değişmezliği ilkelerinin esas kabul edilerek, sömürgelerde ise bağımsızlık anlamında self-determinasyon ilkesinin öne çıkarılarak aşıldığı söylenebilir.²⁵ Bundan hareketle uluslararası toplumun self determinasyon ilkesini, sömürgelerin bağımsızlığı hariç, mevcut bir devletten ayrılma hakkı anlamında değil, mevcut yönetime katılma ve kendi kendini yönetme anlamında kullanma eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Zaten yukarıda değinilen 1960 tarih ve 1514 (XV) sayılı Sömürge Yönetimi Altındaki Ülkeler ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirge toprak bütünlüğü ve self-determinasyon ilkelerini dengelemeyi amaçlamaktadır.²⁶

Bununla birlikte, 1989'da Doğu Bloku'nun çöküp Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın dağılmasının ardından hangi ilkenin hangi koşullarda daha önem taşıması gerektiği konusunda tartışmalar çıkmış, ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon ilkesinin sömürgeler dışında da uygulanması gündeme gelmiştir. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği ile Yugoslavya'dan ayrılıp bağımsızlığını kazanan devletlerin önemli bir özelliğinin, daha önce federal yapıya sahip bir devletin federe ka-

²⁴ İspanya'da Katalonya ve Bask, Birleşik Krallık'ta Kuzey İrlanda ve İskoçya, Fransa'da Korsika, İtalya'da Padanya'yla ilgili gelişmeler ile Belçika'da Flamalar ve Valonlar arasındaki sorunlar burada örnek olarak verilebilir. Bunların dışında, Kanada'da Quebec ile merkezi yönetim arasında yaşanan sorunları da hatırlatmak gerekir (Bu konularla ilgili olarak bkz. Bruno Coppieters and Richard Sakwa (eds.), *Contextualizing Secession: Normative Studies in a Comparative Perspective*, Oxford, Oxford University Press, 2003). Bunlara ilaveten "sorunsuz" bir ülke olarak gösterilen Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) de zaman zaman ayrılıkçılık sorunuyla karşılaştığı hatırlatılabilir (Örneğin bkz. "ABD Yönetiminden Teröre Büyük Ödün", *Cumhuriyet*, 29 Nisan 1997; "ABD'de Ayrılıkçı Parti Kuruldu", *Kıbrıs*, 11 Ağustos 1999). 23 Haziran 2016'da Birleşik Krallık'ta düzenlenen referandumda % 52'lik oyla AB'den ayrılma kararının (Brexit) çıkmasının ve 8 Kasım 2016'da ABD'de yapılan başkanlık seçimini Cumhuriyetçi aday Donald Trump'ın kazanmasının ardından yaşanan gelişmelere de değinmek gerekir. Brexit kararının ardından AB'ye % 62 oranında destek verilen İskoçya'da Birleşik Krallık'tan ayrılmak ve AB'de kalmak için Brüksel'le müzakere yürütülmesi gerektiği yönünde görüşler dile getirilirken, ABD'de de Trump'ın seçilmesine tepki olarak Kaliforniya'daki "Yes California" hareketi, eyaletin ABD'den ayrılması (Calexit) için 2019'da referandum düzenlenmesi yönünde kampanya başlatmıştır. Konuyla ilgili gelişmeler için bkz. <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-36621030>, 02.02.2017; <http://www.yescalifornia.org/>, 02.02.2017.

²⁵ Stefan Wolff and Annemarie Peen Rodt, "Self Determination After Kosovo", *Europe-Asia Studies*, Vol. LXV, No. 5, (July 2013), s. 805-806.

²⁶ John Dugard and David Raic, "The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession", Marcelo G. Kohen (ed.), *Secession: International Law Perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2006, s. 96.

natlarını oluşturup self-determinasyon haklarının önceki devletlerinin anayasalarında tanınmış olduğunu belirtmek gerekmektedir.²⁷ Bu durumda, böyle bir statüye sahip olmayan devletlerde ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon hakkının kullanılıp kullanılamayacağı, kullanılacaksa hangi koşullarda kullanılabileceği, yukarıda belirtilen koşullara rağmen, tartışma konusu oluşturmaya devam etmiştir.

Meseleye asıl konumuz olan KKTC açısından bakıldığında ve ayrılma hakkının kabul edilebilmesi için yukarıda bahsedilen koşullar göz önünde bulundurulduğunda, Mart 2017 itibarıyla mevcut olan şartlarda köklü değişiklikler olmadıkça KKTC'nin tanınmasının güç olacağını söylemek gerekmektedir. Uluslararası topluluk, self-determinasyon hakkının tüm Kıbrıslılar tarafından 1960'ta kullanılıp bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu, bu hakkın adada ikinci kez kullanılmasının söz konusu olamayacağı, buna izin verilmesi halinde dünyadaki bağımsızlık taleplerinin önüne geçilemeyeceği, bunun da uluslararası ilişkilerde kaosa yol açacağı görüşündedir. Bununla birlikte, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki kurucu unsurunun da ayrılmayı kabul etmeleri halinde, uluslararası topluluğun bu duruma karşı çıkmayacağını söylemek mümkündür. Ama en azından Mart 2017 itibarıyla böyle bir durum söz konusu değildir.

Hâl böyle iken Kıbrıs Türk tarafı, 1963'ten sonra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kıbrıslı Türkleri temsil etmediği ve devlete hâkim olan Rumların Kıbrıslı Türklere ayrımcılık ve şiddet uygulayarak haklarını sistematik şekilde ihlâl ettikleri görüşünden hareketle Kıbrıs Cumhuriyeti'nden ayrılarak ayrı devlet kurma yoluna gitmiştir. Daha önce de değinildiği gibi, bu durum ayrılmanın meşru koşullarından birini oluşturmakla ve Güney Kıbrıs'la etnik, dilsel ve dinsel açılardan ciddi farklılıklar bulunmakla birlikte, Güney ve Kuzey Kıbrıs arasında teritoryal bir kesinti söz konusu değildir. Dolayısıyla, ayrılmanın geçerli olabilmesi için gerekli koşulların tümü gerçekleşmemiştir. Bu noktada Sırbistan ile arasında teritoryal bir kesinti bulunmamakla birlikte bağımsız devlet statüsüne kavuşan Kosova örneğine bakmak ve KKTC ile olan farklılıklarını tartışmak yerinde olacaktır.

KKTC ve Kosova Arasındaki Farklar

Sırbistan'ın iki özerk bölgesinden biri olan Kosova'nın bu statüsünün 1989'da kaldırılması üzerine Kosovalı Arnavutlar tarafından Sırbistan yönetimine karşı önce sivil itaatsizlik, ardından da Kosova Kurtuluş Ordusu (*Ushtria Çlirimtare Kosoves-UÇK*) vasıtasıyla silahlı mücadele başlatılmıştır. UÇK'nın faaliyetlerini

²⁷ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, s. 10-11.

bastırmaya yönelik Sırbistan yönetiminin orantısız güç kullandığı gerekçesiyle NATO, Mart 1999'da Kosova'ya askerî müdahalede bulunmuş, 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararıyla da Kosova'da BM denetiminde geçici bir yönetim kurulmuştur. 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan eden Kosova, Mart 2017 itibarıyla 113 ülke tarafından tanınmıştır.²⁸

Bu noktada Kosova'nın bağımsızlığı tanınırken aynı durumun niye KKTC açısından geçerli olmadığını tartışmak gerekmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi, Kuzey ve Güney Kıbrıs arasında olduğu gibi Kosova ile Sırbistan arasında da teritoryal bir kesinti bulunmamaktadır. Üstelik, bağımsızlık öncesinde Kosovalı Arnavutlar azınlık statüsündeydiler. İlke olarak azınlıkların ayrılma hakkına sahip olmadıkları hususu göz önünde bulundurulduğunda, bu nedenden dolayı da Kosova'nın bağımsızlığının tanınmaması gerekmektedir. Buna karşılık, iki toplumluluk esasına dayanan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na göre Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki kurucu unsurundan birini oluşturmaktadır. Bundan dolayı, Kosovalı Arnavutlara göre Kıbrıslı Türklerin "daha güçlü" bir statüye sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca, kimi yazarların Kosova'nın tanınmasında önemli bir etken olarak değerlendirdikleri Kosovalı Arnavutlara yönelik insan hakları ihlalleri ve ayrımcılık uygulamaları²⁹ 1963-1974 arası dönemde Kıbrıslı Türkler bakımından da söz konusu olmuştur. Bununla birlikte KKTC örneğini Kosova'dan ayıran, dolayısıyla da Kosova'nın tanınmasına yol açan dört önemli olgu söz konusudur. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1) Kosova'nın tanınmaması yönünde çağrıda bulunan herhangi bir BM Güvenlik Konseyi kararı bulunmazken KKTC için bu yönde çok sayıda karar söz konusudur. Bunların temelini de 18 Kasım 1983 tarih ve 541 sayılı karar ile 11 Mayıs 1984 tarih ve 550 sayılı karar oluşturmaktadır. Bu kararlardan önce, 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) kurulmasına tepki olarak alınan 12 Mart 1975 tarih ve 367 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararında, Kıbrıs Cumhuriyeti dışında adada kurulacak herhangi bir devletin tanınmayacağına açıkça ilan edildiğini hatırlatmak gerekmektedir. Kararın 1. maddesinde şöyle denilmektedir: "[Güvenlik Konseyi] tüm devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, ülkesel bütünlüğüne ve bağlantısızlığına saygı göstermeye bir kez daha davet ve onlardan ve ilgili devletlerden... adanın bölünmesine veya başka bir devletle birleşmesine yol

²⁸ <http://www.mfa-ks.net/?page=2,224>, 02.03.2017.

²⁹ Bu yönde görüş bildiren yazarlar için bkz. Heiko Krueger, "Implications of Kosovo, Abkhazia and South Ossetia for International Law: The Conduct of the Community of States in Current Secession Conflicts", *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. III, No. 2, (2009), s. 132.

açacak herhangi bir girişimden kaçınmalarını talep eder.”³⁰

541 sayılı karara gelince, kararın girişinde KKTC’nin kuruluşunu ilan eden bağımsızlık ilanının 1960 tarihli Kuruluş ve Garanti Antlaşmalarını ihlâl ettiği belirtildikten sonra, KKTC’yi kurma girişiminin hukuken geçersiz olduğu ilan edilmiş, 2. maddede de kararın geri alınması gerektiği belirtilmiştir. 6. maddede tüm devletlere Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve bağlantısızlığına saygı göstermeleri, 7. maddede de Kıbrıs Cumhuriyeti dışında Kıbrıs’ta herhangi bir başka devleti tanımamaları çağrısında bulunulmuştur.³¹

Güvenlik Konseyi’nin 550 sayılı kararı, 541 sayılı kararda belirtilenleri daha güçlü şekilde teyit etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında büyükelçi teatisi yapılması üzerine alınan 550 sayılı kararın giriş kısmında Güvenlik Konseyi, başta 541 sayılı karar olmak üzere o güne kadar alınan kararlarının uygulanmamasından duyduğu büyük üzüntüyü dile getirmiştir. Ardından, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin “işgal altındaki bölgelerinde” yaşanmaya devam eden ayrılıkçı hareketlerden, özellikle de Türkiye ile hukuken geçersiz olduğunu ilan ettiği KKTC arasındaki büyükelçi teatisinden ve KKTC’de yapılan anayasa referandumu ile seçimlerden ciddi kaygı duyulduğunu belirtmiştir.

Kararın 1. maddesinde Güvenlik Konseyi, 541 sayılı kararı yeniden teyit ederek bunun derhal ve etkin bir şekilde uygulanması çağrısında bulunmuş, 2. maddesinde de büyükelçi teatisi dahil olmak üzere tüm ayrılıkçı hareketleri kınamış, bunları hukuk dışı ve geçersiz ilan etmiş ve derhal geri alınmalarını talep etmiştir. 3. maddede ayrılıkçı hareketler sonucunda kurulan “sözde” KKTC devletinin tanınmaması yönündeki çağrısını yineledikten ve tüm devletlere bu “ayrılıkçı oluşuma” yardım etmeme çağrısında bulunulduktan sonra 4. maddede, tüm devletler, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak

³⁰ http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/367, 17.08.2016. 367 sayılı kararın ve diğer birçok BM Güvenlik Konseyi kararının temelini, BM Genel Kurulu’nun 1 Kasım 1974’te oybirliğiyle aldığı 3212 (XXIX) sayılı karar oluşturmaktadır. BM Güvenlik Konseyi’nin 13 Aralık 1974 tarih ve 365 sayılı kararıyla onaylanan 3212 (XXIX) sayılı kararın 1. maddesinde tüm devletler, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenliğine, bağımsızlığına, ülkesel bütünlüğüne ve bağlantısızlığına saygı göstermeye ve bunları ortadan kaldırmaya yönelik her türlü müdahalelerden ve eylemlerden kaçınmaya davet edilmişlerdir. 6. maddede de Genel Kurul, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün güvence altına alınmasına ilişkin ümidini dile getirmiştir. [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/A9BA8B1A20A2B273C22571B6003777F3/\\$file/Resolution%203212.pdf?OpenElement](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/A9BA8B1A20A2B273C22571B6003777F3/$file/Resolution%203212.pdf?OpenElement), 17.08.2016.

³¹ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/541\(1983\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/541(1983)), 17.08.2016.

bütünlüğüne, birliğine ve bağlantısızlığına saygı göstermeye davet edilmişlerdir.³²

KKTC'nin uluslararası hukuktaki statüsünü ve yerini Mart 2017 itibarıyla belirlemiş olan 541 ve 550 sayılı kararlara bakıldığında şu iki önemli hususun öne çıktığını söylemek mümkündür: 1) BM Güvenlik Konseyi kararlarının hukuki bağlayıcılığı göz önünde bulundurulduğunda, 541 ve 550 sayılı kararlar Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin (ABD, Birleşik Krallık, Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ve Fransa) tümünün onayıyla yürürlükten kaldırılmadığı sürece KKTC'nin tanınması olanaklı değildir; 2) Yine Güvenlik Konseyi üyelerinin onayıyla 541 ve 550 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmadıkça Kıbrıs Cumhuriyeti dışında Kıbrıs'ta herhangi bir başka devletin tanınması mümkün değildir.³³

2) KKTC ve Kosova arasındaki ikinci büyük farklılığı, Kosova'nın geleceğini şekillendiren asıl önemli karar olan 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı Güvenlik Konseyi kararının³⁴ Kosova'da geçici bir rejim yaratmayı amaçlamasına karşılık, Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la ilgili kararlarının böyle bir rejim yaratmakla değil, Kıbrıs'ta bulunacak nihai çözümün açıkça belirlenmiş parametreleriyle ilgili olması oluşturmaktadır. Güvenlik Konseyi bu parametreleri belirlerken 1977 Denktaş-Makarios ve 1979 Denktaş-Kiprianou Doruk Anlaşmalarını temel almıştır. Bilindiği üzere, 12 Şubat 1977 tarihli Denktaş-Makarios Doruk Anlaşması, bağımsız, bağlantısız, iki topluma dayalı federal bir cumhuriyetin kurulacağını düzenlemektedir. 19 Mayıs 1979 tarihli Denktaş-Kyprianou Anlaşması'nda ise,

³² [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/550\(1984\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/550(1984)), 17.08.2016.

³³ Bu konuda bkz. Tufan Erhürman, "BM Güvenlik Konseyi Kararları ve 'B Planı'", *Gaile*, No. 162, (12 Mayıs 2012), s. 6.

³⁴ 1244 sayılı karardan önce Kosova'yla ilgili olarak BM Güvenlik Konseyi, 31 Mart 1998 tarih ve 1160 sayılı, 23 Eylül 1998 tarih ve 1199 sayılı, 24 Ekim 1998 tarih ve 1203 sayılı ile 14 Mayıs 1999 tarih ve 1239 sayılı kararları almıştır. 1160 sayılı kararda, Kosova'da çatışmaların durdurulması ve taraflar arasında barış görüşmelerinin başlatılması yönünde çağrıda bulunulduktan sonra, Kosova sorununun Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğü temelinde Kosova'ya daha fazla özerklik verilerek ve gerçek bir kendi kendine yönetimin sağlanarak çözülmesi gerektiği belirtilmiştir. 1199 sayılı kararda, Yugoslavya yetkilileri ve Kosova liderliği arasında diyalogun başlatılabilmesi için Kosova'da ateşkesin sağlanması ve insani dramların önlenmesi, görüşmelerin önkoşulsuz başlatılarak soruna siyasi çözüm bulunması ve yerlerinden edilen kişilerin evlerine güvenli bir şekilde geri dönmelerinin sağlanması gerektiğinden bahsedilmiştir. 1203 sayılı kararda, soruna barışçıl bir çözüm bulunması için taraflar arasında önkoşulsuz görüşmelerin başlatılmasının yanı sıra BM, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve NATO'yla işbirliğinin geliştirilmesi ve eski kararlarda da belirtildiği üzere Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ile işbirliği içerisinde olunması gerektiği belirtilmiştir. Bunların dışında, Kosova'daki insani dramların önüne geçilmesinin ve yerlerinden edilmiş kişilerin güvenli bir şekilde evlerine dönmelerinin koşullarının sağlanmasının hayati önemine dikkat çekilmiştir. 1239 sayılı kararda ise, başta BM Mülteciler Yüksek Komiserliği olmak üzere konuyla ilgili kuruluşlara, Kosova sorununun etkilediği bölgelerde yardım çalışmalarını artırmaları çağrısında bulunulmuş ve yerlerinden edilmiş kişilerin güvenli bir şekilde evlerine dönme haklarına bir kez daha vurgu yapılmıştır. Burada özetlenen kararlar için bkz. <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/kosovo/>, 10.11.2016.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün ve bağlantısızlığının korunacağı, Kıbrıs'ın bir başka ülke ile kısmen veya bütün olarak birleşmesine veya taksim ve ayrılmanın herhangi bir şekline karşı gereken garantilerin olacağı belirtilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi de 12 Mart 1990 tarih ve 649 sayılı ve 11 Ekim 1991 tarih ve 716 sayılı kararlarında, Denктаş-Makarios ve Denктаş-Kiprianou Anlaşmalarına çözümün temeli olarak atıfta bulunmuştur. Buna göre, 649 sayılı kararın 1. maddesinde, iki toplumlu, bağımsız, egemen, toprak bütünlüğüne sahip, bağlantısız ve ayrılma ile başka herhangi bir ülkeyle birleşme hakkının bulunmayacağı iki toplumlu bir "Federal Kıbrıs Cumhuriyeti"nin kurulmasına ilişkin iki toplum lideri tarafından taahhütte bulunulan Doruk Anlaşmalarına destek belirtilmiştir. 3. maddede ise, kurulacak olan federasyonun iki bölgeye olacağı ifade edilmiştir.³⁵

716 sayılı karar büyük ölçüde 649 sayılı kararı teyit etmektedir. Kıbrıs'ta kalıcı bir çözüme ulaşabilmek için ortaya konan parametreleri yineleyen kararın en önemli yönünü, Kıbrıs Türk tarafınca hayati önemde kabul edilen siyasal eşitlik ilkesinin parametreler arasında ilk kez açıkça yer almasıdır (md. 2).³⁶

Görüldüğü gibi, 1977-1979 Doruk Anlaşmalarından hareket eden BM Güvenlik Konseyi, 649 ve 716 sayılı kararlar ile Kıbrıs'ta çözümün parametreleri olarak şunları ortaya koymuştur: 1) İki toplumluluk; 2) İki kesimlilik; 3) İki toplum arasında siyasal eşitlik; 3) Bağımsız, egemen, toprak bütünlüğüne sahip, bağlantısız federal bir cumhuriyetin kurulması; 4) Kurulacak olan federasyondan ayrılma veya başka bir ülkeyle birleşme hakkının olmaması.

Bu iki önemli kararın ardından BM Güvenlik Konseyi, 1977-1979 Doruk Anlaşmalarına atıfta bulunmaksızın çözüm parametrelerini doğrudan kendisi ortaya koymaya başlamıştır. Bu kararların en önemlilerinden bir tanesini 10 Nisan 1992 tarih ve 750 sayılı karar oluşturmaktadır. Kararı önemli kılan husus, çözüm parametrelerine tek egemenlik, tek uluslararası kişilik ve tek vatandaşlık parametrelerini de eklemesidir. Dolayısıyla, bu karar ile Kıbrıs'ta, tek egemenliğe, uluslararası kişiliğe ve vatandaşlığa dayanan, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü korunan, iki toplumluluk, iki bölgelilik ve toplumların siyasal eşitliği ilkelerine dayalı federal bir yapıya sahip olan ve bu yapıdan ayrılma veya başka bir ülkeyle

³⁵ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/649\(1990\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/649(1990)), 18.11.2016.

³⁶ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/716\(1991\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/716(1991)), 18.11.2016.

birleşme hakkına sahip bulunmayan bir devlet modelinin kabul edilebilecek tek model olduğu kabul edilmiştir.³⁷ Bu saptamanın ardından Güvenlik Konseyi, 26 Ağustos 1992 tarih ve 774 sayılı kararıyla Kıbrıs'ta mevcut durumun (*status quo*) kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır (m. 10).³⁸ Güvenlik Konseyi, 750 ve 774 sayılı kararlarındaki parametre ve saptamalarını, 29 Haziran 1999 tarih ve 1251 sayılı karar başta olmak üzere sonraki kararlarında da tekrarlamıştır.

Güvenlik Konseyi kararları dışında, Kıbrıs Türk liderliğinin Kıbrıs'ta varılacak nihai çözümün; 1) İki kesimlilik; 2) İki toplumluluk; 3) Siyasi eşitlik; 4) Tek uluslararası kimlik; 5) Eşit statüye sahip iki kurucu devlet; 6) Tek egemenlik ve vatandaşlık; 7) Bulunacak kapsamlı çözümün iki toplumda ayrı ayrı ve eşzamanlı referandumlara sunulması parametreleri temelinde gerçekleşmesine onay verdiğini de hatırlatmak gerekir. Örneğin, Mehmet Ali Talat ile Dimitris Hristofyas arasında 23 Mayıs ve 1 Temmuz 2008 tarihli görüşmelerde taraflar bu parametrelerde mutabık kalmış,³⁹ Talat'ın ardından cumhurbaşkanlığı/toplum liderliği görevine gelen Derviş Eroğlu ve Mustafa Akıncı da bu parametreler çerçevesinde görüşmelere devam etmişlerdir.⁴⁰

Meselenin Kosova bağlamına gelince, Kosova'nın 17 Şubat 2008'de Sırbistan'dan bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, yukarıda da değinildiği gibi, BM Güvenlik Konseyi konumuz açısından önemli olan 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı kararı kabul etmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere, Kıbrıs'la ilgili alınanlardan farklı olarak bu karar Kosova'da "geçici bir rejim" yaratılmasıyla ilgilidir. Örneğin kararın 1. maddesinde, Kosova krizine karşı bulunacak çözümün Kosova'da geçici bir rejim kurulmasını düzenleyen Ek 1 ve Ek 2'de yer alan ilkelere dayanması gerektiği belirtildikten sonra, 10. maddede konuyla ilgili uzun bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, BM Güvenlik Konseyi, Genel Sekreter'i, ilgili uluslararası örgütlerin yardımıyla, Kosova'da özerk demokratik kurumlar kurarken ve bunların gelişimlerini denetlerken Kosova halkının Yugoslavya Federal

³⁷ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/750\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/750(1992)), 18.11.2016.

³⁸ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/774\(1992\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/774(1992)), 18.11.2016. Bu kararların dışında BM Güvenlik Konseyi, doğrudan Kıbrıs Türk tarafını hedef alan kararların altına da imza atmıştır. Bu kararlar için bkz. Erhürman, *a.g.m.*, s. 7.

³⁹ Bu konuda bkz. Tufan Erhürman, *100 Soruda Kıbrıs'ta Federasyon*, Lefkoşa, Işık Kitabevi Yayınları, 2009, s. 15-16.

⁴⁰ Burada dikkat çekici olan, Derviş Eroğlu'nun tavrıdır. Yalnızca cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde değil, siyasi yaşamı boyunca iki ayrı devlet temelinde Kıbrıs'ta çözüm bulunmasını savunan Eroğlu, 18 Nisan 2010'da cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından 26 Mayıs 2010'da Kıbrıslı Rum lider Dimitris Hristofyas'la yaptığı görüşmede, müzakerelerin zeminini 23 Mayıs ve 1 Temmuz Anlaşmaları ile BM Güvenlik Konseyi kararlarının oluşturacağını kabul etmiştir.

Cumhuriyeti içerisinde kapsamlı bir özerklikten yararlanabileceği geçici bir yönetim sağlamak amacıyla uluslararası bir sivil yönetim birimi kurmak üzere yetkilendirdiğini ifade etmiştir. 11. maddede de, oluşturulacak geçici rejim için söz konusu sivil yönetim biriminin sorumlulukları düzenlenmiştir. 1244 sayılı karara Ek 1’de ise, Kosova krizine siyasal bir çözüm bulabilmek için G8 ülkelerinin dışişleri bakanlarının uzlaşya vardıkları ilkelere yer verilmiş ve bu ilkeler kararın parçası haline getirilmiştir. Bu ilkeler arasında, Kosova’da yaşayan herkesin barışçıl ve normal bir yaşam sürdürebilmesi için BM Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılacak geçici bir yönetimin ve ülkede gerçek bir özerk yönetim kurulmasını sağlayacak geçici bir siyasi antlaşma çerçevesinin oluşturulması amacıyla politik bir sürecin başlatılması hususu öne çıkmaktadır. Ek 2’nin 5. ve 8. maddelerinde de Kosova’da geçici bir yönetimin oluşturulmasıyla ilgili 11. madde ile Ek 1’de yer alan düzenlemeler yinelenmektedir.⁴¹

1244 sayılı kararın Kosova’da geçici bir rejim düzenlediği Uluslararası Adalet Divanı’nın (UAD) Kosova’nın bağımsızlık ilanı ile ilgili olarak aldığı 22 Temmuz 2010 tarihli kararında da teyit edilmiştir. Kosova’nın bağımsızlık ilanının 1244 sayılı karara aykırı olmadığını belirten UAD, Kosova ve Kıbrıs sorunlarının olgusal olarak birbirlerinden farklı olduğunu açıkça belirtmiştir. UAD’a göre 1244 sayılı karar Kosova’da geçici bir yönetim kurulmasıyla ilgilidir ve Kosova’nın nihai statüsü ile bu statünün parametreleri konusunda hiçbir şey söylememektedir.⁴² Bunun da ötesinde UAD, kararın 81. ve 114. paragraflarında Kıbrıs’a atıfta bulunmaktadır. Buna göre 81. paragrafta Güvenlik Konseyi tarafından kınanan bazı bağımsızlık bildirileri sayılırken KKTC’nin ilanının hukuken geçersiz olduğunu söyleyen ve BM üyelerine Kıbrıs Cumhuriyeti dışında Kıbrıs’ta herhangi bir başka devleti tanımamaları çağrısında bulunan 18 Kasım 1983 tarih ve 541 sayılı karara da yer verilmiştir. Böylece, Güvenlik Konseyi dışında UAD da KKTC’nin hukuken geçersiz olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında, kararın 81. paragrafında, KKTC’nin ilanı da dahil olmak üzere bazı bağımsızlık bildirilerinin uluslararası hukuk açısından geçersiz sayılmalarının nedenlerine değinilmiştir. Güvenlik Konseyi kararlarından hareketle UAD, söz konusu bağımsızlık ilanlarının hukuk dışılığına tek yanlı ilan edilmiş olmalarından değil, hukuk dışı güç kullanımı gibi genel uluslararası hukuk normları ile *jus cogens* kurallarının ihlal edilmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir.⁴³

⁴¹ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244\(1999\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244(1999)), 22.12.2016.

⁴² www.icj-jic.org/homepage/pdf/20100722_KOS.pdf, 22.12.2016, para. 95; 98; 99; 100; 104; 114 ve 118.

⁴³ Türkçede “buyruk kural” olarak geçen *jus cogens* kurallar, aynen toplumlar gibi uluslararası toplumun da temel ve üstün nitelikli değerlere sahip olduğu, bundan dolayı her hukuk düzeni gibi uluslararası hukukun da

114. paragrafta ise UAD, Kosova'yla ilgili 1244 sayılı kararın esas itibarıyla Kosova'da geçici bir rejim yaratmak için tasarlandığını, Kosova'nın nihai statüsüyle ilgili herhangi bir düzenleme içermediğini bir kez daha vurgulamıştır. Ardından UAD, BM Güvenlik Konseyi'nin Kosova kararı ile aynı dönemde aldığı diğer kararlara bakıldığı zaman, Konsey'in bir teritorinin kalıcı statüsüyle ilgili olarak kısıtlayıcı koşullar oluşturmayı kararlaştırdığı durumlarda söz konusu koşulların ilgili kararlarda belirtildiğine dikkat çekmiştir. Buna örnek olarak UAD, 1244 sayılı karardan yalnızca 19 gün sonra Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la ilgili olarak aldığı 29 Haziran 1999 tarih ve 1251 sayılı kararını göstermiştir. Kararda, Güvenlik Konseyi'nin, Kıbrıs'ta bulunacak çözümün “tek egemenlik, tek uluslararası kişilik ve tek vatandaşlık temelinde bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü güvence altına alınmış bir Kıbrıs Devleti” olması gerektiğini belirttiğini hatırlatan UAD, böylece Konsey'in Kıbrıs'ın nihai statüsüyle ilgili olarak kati koşulları ortaya koyduğunu ifade etmiştir. UAD, Kıbrıs'la ilgili durum böyleyken Güvenlik Konseyi'nin Kosova'nın nihai durumuyla ve statüsüyle ilgili koşullar konusunda herhangi bir düzenlemeye gitmediğinin, dolayısıyla da 17 Şubat 2008 tarihli bağımsızlık bildirisinin 1244 sayılı karara aykırı olmadığının altını çizmiştir.

3) KKTC ile Kosova arasındaki üçüncü önemli farklılık, Kosova'da bağımsızlık yönünde istikrarlı bir süreç söz konusuysa, 15 Kasım 1983'te KKTC'nin ilan edilmesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nden ayrılma ve bağımsız devlet kurma anlamında ortaya konulan self-determinasyon iradesinin 24 Nisan 2004 referandumuyla adanın birleşmesi tercihinin dönüşmesidir. Üstelik, bu iradenin % 65'lik bir oyla temsil edilmesi çok net bir tercihi yansıtmaktadır. Zaten, asıl bu nedenle başta Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş olmak üzere KKTC ve Türkiye'deki milliyetçi kesimler “evet”e karşı çıkmışlardır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan da referandumun ardından 28 Mayıs 2004'te Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporunda,

temel ve üstün değerlerini birtakım kurallar vasıtasıyla koruduğu/koruması gerektiği anlayışından hareketle gündeme gelmiştir. Her ne kadar *jus cogens* kuralları 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'yle pozitif uluslararası hukuka aktarılmışsa da (md. 53 ve 64), söz konusu üstün/öncelikli kuralların varlığı tartışmalıdır. Bunun temel nedenlerinden bir tanesi, *jus cogens* kuralların kendisine aykırı antlaşmaları geçersiz kıldığı için devletlerin sözleşme yapma serbestisini, yani egemenliklerini sınırlamasıdır. Bununla birlikte, gerek doktrinde, gerekse içtihatla *jus cogens* kuralların üstün/öncelikli niteliğine giderek daha fazla atıfta bulunulmaya başlanmıştır. Böyle olmasına rağmen bu kuralların neler olduğu açıkça belirtilmemiştir. Bundan dolayı, somut bir *jus cogens* kuraldan bahsetmek mümkün olmasa da özellikle UAD kararlarında kuvvet kullanma yasağının bu kapsamda değerlendirildiği görülmektedir. Örneğin, yukarıda da değinildiği gibi, Kosova'yla ilgili kararının 81. paragrafında UAD, kuvvet kullanma yasağını *jus cogens* kuralları arasında saymıştır. *Jus cogens* kurallarıyla ilgili geniş bilgi için bkz. Erdem Denk, “Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda *Jus Cogens* Kuralları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. LVI, No. 2, (2001), s. 43-70; Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, 4th ed., Oxford, Oxford University Press, 1990, s. 512-515; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, C. I, 2. B., Ankara, Turhan Kitabevi, 1989, s. 149-151.

Kıbrıslı Türklerin çözümü seçerek yıllardır sürdürülen KKTC'nin tanınması siyasetini sona erdirdiklerini söylemiş ve böylece artık "ayrılıkçı" olmadıklarını ima etmiştir. Zaten asıl bu nedenle Annan, Kıbrıs'ın yeniden birleştirilmesi için Kıbrıslı Türklere uygulanan engel ve kısıtlamaların kaldırılmasını talep etmiştir.⁴⁴

4) KKTC ve Kosova arasında bir diğer önemli farklılık, Kosova'daki sorunun yerel değil, uluslararası kriz yaratmış olmasıdır. Öylesine ki, Kosova sorununun patlak vermesinin ardından birçok devletin karşı karşıya gelmesiyle yeni bir Balkan, Avrupa, hatta dünya savaşı çıkacağından söz edilmiştir. Zaten BM Güvenlik Konseyi'nin Kosova'yla ilgili 1244 sayılı kararının giriş bölümünde, Kosova'da var olan durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeye devam ettiği belirtilmiştir.⁴⁵ Kıbrıs sorunu ise daha mikro düzeyde kalmıştır. Bundan dolayıdır ki BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la ilgili yukarıda belirtilen kararlarının hiçbirinde Kıbrıs sorununun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğine dair herhangi bir ifade yer almamıştır.

Uluslararası Aktörler Açısından Durum

Buraya kadar anlatılanlardan, uygulanan uluslararası hukuka göre KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak uluslararası topluluk tarafından tanınmasının güç olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, tanınma gibi siyasi yönü olan bir meseleyi yalnızca uluslararası hukukla açıklanamayacağını da söylemek gerekmektedir. Konuyu uluslararası aktörler ve Mart 2017 itibarıyla mevcut olan konjonktür açısından da değerlendirmek lazımdır.

Meselenin baş aktörlerinden olan Türkiye ele alındığında, toplumlararası görüşmelere son verdirerek KKTC'yi tanıtmaya faaliyetlerine girişmesinin Türkiye'ye fayda mı sağlayacağını yoksa zarar mı getireceğini tartışmak gerekmektedir. Bu noktada söylenmesi gereken ilk husus, Türkiye'nin böyle bir girişimde bulunması halinde "ayrılıkçılık" sorunu yaşayan ya da yaşaması muhtemel olan birçok devleti karşısına alabileceği, daha da önemlisi kendi içindeki ayrılıkçı hareketlerle mücadele ederken savunduğu tezlerini zayıflatabileceğidir. Zaten bundan dolayı

⁴⁴ United Nations Security Council, *Report of the Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus*, S/2004/437, 28 May 2004, para. 89, 90 ve 93. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/437, 14.09.2016.

⁴⁵ 1244 sayılı karardan önce BM Güvenlik Konseyi'nin Kosova'yla ilgili olarak aldığı 23 Eylül 1998 tarih ve 1199 sayılı ve 24 Ekim 1998 tarih ve 1203 sayılı kararlarda Kosova'daki durumun bölgesel barış ve güvenliği tehdit ettiği belirtilmişken, 1244 sayılı kararda Kosova kriziyle uluslararası barış ve güvenliğin tehdit altında olduğu vurgusu yapılmıştır.

Türkiye, Kosova gibi uluslararası topluluğun çoğunluğunun birlikte hareket ettiği istisnai durumlar hariç, dünyadaki merkezkaç ögelerin özerkliklerini, özellikle de bağımsızlıklarını desteklemekten uzak durmuş, bu yöndeki gelişmelerin domino taşı etkisi yaratacağı hususuna vurgu yapmıştır. Örneğin, Kırım'ın Ukrayna'dan bağımsızlığının onaylandığı ve Rusya'ya bağlanması önünün açıldığı 16 Mart 2014 tarihli referandumun ardından Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 17 Mart'ta yaptığı açıklamada, toprak bütünlüğü etrafında referandumlar yapılmasının bölgedeki donmuş krizlerin bir anda birçok ülkede tekrar ortaya çıkmasına neden olabileceğini, bölgedeki ayrılıkçı hareketlere bir kez bile izin verilmesi halinde domino etkisiyle bütün bölgeye istikrarsızlık geleceğini söylemiştir.⁴⁶ Bunun yanı sıra, stratejik bir "Orta Büyüklükte Devlet" olan Türkiye'nin⁴⁷ KKTC'nin tanınması gibi uluslararası hukuk ile politikayı derinden etkileyecek bir kararı hegemon güçlere benimsetmesinin zor bir olasılık olduğu ortadadır.

KKTC'nin tanınmasındaki en büyük engellerden birini oluşturduğunu gördüğümüz BM Güvenlik Konseyi kararlarının altında imzaları bulunan üye devletlerin tutumlarına gelince, Mart 2017 itibarıyla mevcut olan şartlar değişmedikçe Konsey üyelerinin politikalarının da değişmesinin güç olduğu söylenebilir. Bu noktada özellikle ABD ve Rusya'nın tutumları önemlidir.

Yukarıda KKTC ile kıyasladığımız Kosova'nın tanınmasını sağlayan ABD'nin Kosova'yla çıkarı, bu ülke üzerinden bölgeyi ve Rusya'yı denetlemektir. KKTC açısından ise böyle bir çıkarının olduğunu söylemek zordur. Bunun nedeni, ABD'nin Kıbrıs'taki İngiliz üsleri vasıtasıyla Birleşik Krallık'la birlikte hareket etme kapasitesine sahip olması ve Kıbrıs çevresinde çok sayıda askerî üssünün bulunmasıdır. Diğer yandan, ABD'nin KKTC'yi tanınması, NATO ve Avrupa içerisinde büyük bir karmaşaya neden olacaktır ki, bu da ABD'nin hiç istemeyeceği bir gelişmedir. ABD, ayrıca, Rusya ve Çin gibi diğer büyük güçleri karşısına almak istemeyecektir. ABD'deki güçlü Rum lobisi de böyle bir gelişmeyi engelleyebilmek için elinde geleni yapacaktır.

Rusya'nın da tanınmadan çıkar elde edebileceğini söylemek zordur. KKTC'nin tanınmasının Abhazya ve Güney Osetya meselelerini olumlu yönde etkileyebileceği iddia edilse bile, tanınma konusunun bünyesinde çok sayıda etnik unsur barındıran Rusya Federasyonu açısından fayda mı, yoksa zarar mı getireceği

⁴⁶ "Yapılan Referandum Geçersiz", *Kıbrıs*, 18 Mart 2014.

⁴⁷ "Orta Büyüklükteki Devlet" kavramı için bkz. Oran, "TDP'nin Kuramsal Çerçevesi", *Türk Dış Politikası*..., s. 29-30.

tartışmalıdır. Siyasi, ekonomik, kültürel vs. nedenlerden dolayı Rusya ile Güney Kıbrıs'ın iyi ilişkiler içerisinde bulunmaları da, KKTC'nin tanınmasıyla ilgili olarak Rus yetkililerin yukarıda değinilen açıklamalarına rağmen, Rusya'nın tanınmayı engellemeye devam edeceğini göstermektedir.

Birleşik Krallık'ın Kuzey İrlanda ve İskoçya'yla, Fransa'nın ise Korsika'yla ilgili "ayrılıkçılık" sorunları yaşadıkları düşünüldüğünde bu iki devletin bağımsız KKTC fikrine sıcak bakmadıklarını/bakmayacaklarını düşünmek mümkündür. Bu önemli konunun yanı sıra Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üç garantör devletinden biri olan Birleşik Krallık bakımından önemli olan bir diğer husus Kıbrıs'taki askerî üslerinin geleceğidir. Brexit kararının ardından AB'den çıkma sürecini başlatan ve bu süreci mümkün olduğunca en az zararla atlatmak isteyen Birleşik Krallık'ın KKTC'yi tanıyıp 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, dolayısıyla da üslerinin varlığını sorgulatacağını düşünmek mümkün olmasa gerektir. KKTC'nin bağımsız devlet olarak tanınmasının Tayvan'a model teşkil edebilme olasılığına karşısında Çin Halk Cumhuriyeti'nin de tanınma fikrine uzak durduğu söylenebilir.

BM Güvenlik Konseyi üyelerinin dışında, "ayrılıkçılık" sorunu yaşayan BM Genel Kurul üyelerinin de ayrılma hakkı anlamında self-determinasyon ilkesine mesafeli durduklarını hatırlatmakta fayda vardır. Diğer önemli aktörler olan AB ve AK'nin de tanınma fikrine sıcak bakmadığı görülmektedir. Hatırlanacağı üzere, Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi (AKPA), 23 Kasım 1983 ve 974 sayılı tavsiye kararında, KKTC'nin kuruluşunu kınamış (para. 3), Kıbrıs Türk liderliğine bağımsızlık kararını geri alma çağrısında bulunmuş (para. 9), tüm devletleri de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve birliğine saygı göstermeye davet etmiştir (para. 10).⁴⁸ AK Bakanlar Komitesi de 24 Kasım 1983 tarihli kararıyla, KKTC'nin tek taraflı ilanını reddetmiş, söz konusu kararı hukuken geçersiz bularak geri alınması çağrısında bulunmuş, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'ni adadaki tek meşru hükümet olarak tanımaya devam edeceğini belirtmiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve birliğine saygı gösterme çağrısında bulunmuştur.⁴⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ise Loizidu v. Türkiye (No. 15318/89), Kıbrıs v. Türkiye (No. 25781/94) ve Cavit An v. Türkiye (No. 20652/92) davalarıyla ilgili kararlarında KKTC'nin uluslararası alanda hukuken tanınmamasına vurgu yaparak

⁴⁸ Parliamentary Assembly, "Situation in Cyprus", <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15008&lang=en>, 06.02.2017.

⁴⁹ Committee of Ministers, "Resolution (83) 13 on Cyprus", [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/CC8E93A64DF9F2FFC2257F9C00386EA3/\\$file/The%20Committee%20of%20Ministers-Resolution%20\(83\)%2013.pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/CC8E93A64DF9F2FFC2257F9C00386EA3/$file/The%20Committee%20of%20Ministers-Resolution%20(83)%2013.pdf), 06.02.2017.

KKTC'yi "Türkiye'ye bağlı yerel yönetim (*subordinate local administration*)" olarak nitelendirmiştir. AB'nin konuyla ilgili tutumu da AK'yle paralellik göstermiştir. Örneğin, 2003 tarihli Katılım Antlaşması'nın 10 Numaralı Protokolü, Kıbrıs'ın kuzeyini "yasal hükümetin [Kıbrıs Cumhuriyeti] etkili kontrol uygulamadığı Kıbrıs Cumhuriyeti bölgeleri" olarak tanımlamış, böylece KKTC'yi yok hükmünde saymıştır.⁵⁰ Mart 2017 itibarıyla AB ve AK bakımından herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Sonuç

Uluslararası hukuk ve uluslararası aktörler açısından yukarıda belirtilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda, Mart 2017 itibarıyla mevcut şartlar çerçevesinde KKTC'nin tanınmasının güç olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri, yukarıda ifade edildiği gibi, hem uluslararası hukuk alanında KKTC açısından mevcut olumsuzluklar hem de uluslararası sistemdeki büyük güçlerin ayrılıkçı bir hareket olarak değerlendirdikleri Kuzey Kıbrıs konusundaki düşünceleridir. Hukuki ve siyasi alanda KKTC'ye yönelik bakış açısının belirtilen nedenlerden dolayı en azından kısa dönemde değişebileceği yönünde herhangi bir işaret bulunmamaktadır.

Bu noktada Kıbrıs Türk tarafının yapması gereken, 2004 Annan Planı referandumunda çıkan sonuçlara bağlı kalarak çözüm iradesini korumasıdır. Enosis referandumunun okullarda anılması yönündeki kararıyla Kıbrıs Rum tarafının toplumlararası görüşmelere sekteye uğratma ve görüşme sürecini belirsiz kılma çabalarına rağmen Kıbrıs Türk tarafının çözüm iradesini canlı tutması, "bir adım önde olma siyasetine" bağlı kalarak ayrılıkçı bir görüntü çizmekten uzak durması daha doğru bir politika olarak gözükmektedir. Aynı hususlar meselenin en önemli aktörlerinden biri olan Türkiye bakımından da söylenebilir. Masadan kaçan değil masayı zorlayan, kalıcı bir çözüme ulaşmak için tüm seçenekleri ortaya koyan ve bu şekilde Kıbrıs'ta kalıcı bir çözüm isteyen asıl tarafın Kıbrıs Türk tarafı olduğunu tüm uluslararası aktörlere gösteren bir siyasetin takip edilmesi halinde Kıbrıs Türk tarafının arzu ettiği uluslararası tanınmışlık temelinde bir sonuca ulaşabileceğini varsaymak mümkündür.

Böyle bir siyasete paralel olarak güven artırıcı önlemlerin saptanıp hayata geçirilmeleri yönünde çaba sarf etmek de önemlidir. Bu yöndeki çabaların "bir adım önde olma siyasetine" katkı sağlamanın ötesinde toplumlararası diyalogun ve uzlaşının gelişmesini sağlayacağı ve adada kalıcı bir çözümün önünü açacağı unutulmamalıdır.

⁵⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:12003T/PRO/10>, 06.02.2017.

KAYNAKÇA

Brownlie, Ian, *Principles of Public International Law*, 4th ed., Oxford, Oxford University Press, 1990.

Committee of Ministers, “Resolution (83) 13 on Cyprus”, [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/CC8E93A64DF9F2FFC2257F9C00386EA3/\\$file/The%20Committee%20of%20Ministers-Resolution%20\(83\)%202013.pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/CC8E93A64DF9F2FFC2257F9C00386EA3/$file/The%20Committee%20of%20Ministers-Resolution%20(83)%202013.pdf), 06.02.2017.

Coppieters, Bruno and Richard Sakwa (eds.), *Contextualizing Secession: Normative Studies in a Comparative Perspective*, Oxford, Oxford University Press, 2003.

“Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations”, <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>, 19.09.2016.

“Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples”, <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>, 19.09.2016.

Denk, Erdem, “Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda *Jus Cogens* Kurallar”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. LVI, No. 2, (2001), s. 43-70.

Dugard, John and David Raič, “The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession”, Marcelo G. Kohen (ed.), *Secession: International Law Perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2006, s. 94-137.

Eraydın, Eylem, “Türkiye’ye Bağlanabilir”, http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/135123/ PageNam/Ic_Haberler, 17.08.2015.

Erhürman, Tufan, *100 Soruda Kıbrıs’ta Federasyon*, Lefkoşa, Işık Kitabevi Yayınları, 2009.

Erhürman, Tufan, “BM Güvenlik Konseyi Kararları ve ‘B Planı’”, *Gaile*, No. 162, (12 Mayıs 2012), s. 6-7.

Kirgis, Frederic L., “Degrees of Self-Determination in the United Nations Era”, *American Journal of International Law*, Vol. LXXXVIII, No. 2, (1994), s. 304-310.
Krop, Karen, *Diversity and Self-Determination in International Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

Krueger, Heiko, "Implications of Kosovo, Abkhazia and South Ossetia for International Law: The Conduct of the Community of States in Current Secession Conflicts", *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. III, No. 2, (2009), s. 121-142.

Oran, Baskın, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, 4. B., Ankara, İmaj Yayınevi, 2001.

Oran, Baskın, "TDP'nin Kuramsal Çerçevesi", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C. I, (1919-1980), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 20-53.

Oran, Baskın, "Self Determinasyon-Self Government", Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C. I, (1919-1980), İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 594.

Parliamentary Assembly, "Situation in Cyprus", <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15008&lang=en>, 06.02.2017.

Pavković Aleksandar and Peter Radan, *Creating New States: Theory and Practice of Secession*, UK, Ashgate, 2007.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, C. I, 2. B., Ankara, Turhan Kitabevi, 1989.

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, C. II, 5., B., Ankara, Turhan Kitabevi, 1998.

"Principles Which Should Guide Members in Determining Whether or not an Obligation Exists to Transmit the Information Called for Under 73e of the Charter", <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/153/15/IMG/NR015315.pdf?OpenElement>, 19.09.2016.

Thornberry, Patrick, *International Law and the Rights of Minorities*, Oxford, Clarendon Press, 1994.

Thornberry, Patrick, "Self-determination, Minorities, Human Rights: A Review of International Instruments", *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. XXXVIII, No. 4, (1989), s. 867-889.

Tomuschat, Christian, “Secession and Self-determination”, Marcelo G. Kohen (ed.), *Secession: International Law Perspectives*, New York, Cambridge University Press, 2006, s. 23-45.

Tümerkan, Mete, “KKTC’nin Tanınması Mümkün Değil”, *Havadis*, 21 Haziran 2012.

Wolff, Stefan and Annemarie Peen Rodt, “Self Determination After Kosovo”, *Europe-Asia Studies*, Vol. LXV, No. 5, (July 2013), s. 799-822.

United Nations Security Council, *Report of the Secretary-General on his Mission of Good Offices in Cyprus*, S/2004/437, 28 May 2004. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/437, 14.09.2016.

Vienna Declaration, World Conference on Human Rights, Vienna, 14-25 June 1993, U.N. Doc. A/CONF.157/24 (Part I) at 20 (1993). <https://www1.umn.edu/humanrts/instatee/11viedec.html>, 19.09.2016.